

11. Petrova, T. I., & Melnyk, S. V. (2019). Cognitive development through virtual reality: An analysis of educational approaches in mathematics. *Journal of Cognitive Educational Research*, 17(2), 98-104.
12. Mykhailiuk, O. A. (2022). Virtualna realnist u navchanni heometrii: suchasni pidkhody ta metodyky. *Matematyka v shkoli*, 5(1), 45-51.
13. Smith, J. L., & Johnson, R. K. (2020). Virtual reality in mathematics education: Enhancing student engagement and spatial skills. *International Journal of STEM Education*, 7(3), 221-230.

Anastasiia Tatarintseva,
2nd-year student of group 221,
pursuing a master's degree,
Kherson State University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
Tatarinceva.nastya.ks@gmail.com

ELEMENTS OF VIRTUAL REALITY IN TEACHING MATHEMATICS IN SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *This article explores the role of virtual reality (VR) in the development of geometric skills and mathematical thinking in middle school students. It analyzes the potential of VR for interactive learning and stimulating cognitive activity, as well as its impact on students' academic performance in mathematics, particularly in the field of geometry. The article also addresses the challenges associated with integrating VR into the educational process and provides recommendations for implementing this technology in educational practice.*

Keywords: *Virtual Reality (VR), Educational Technologies, Mathematics Teaching, Secondary Education, Interactive Learning, STEM Education, Visualization of Mathematical Concepts, Digital Tools in Education, Innovative Teaching Methods, Mathematical Competence, Augmented Reality, Pedagogical Technologies, Student Engagement, Cognitive Development, Motivation for Learning.*

Дата надходження до редакції 23.05.2024
©Татаринцева .А.М., 2024

УДК 37.091.3:94

Ткаченко Алла Вікторівна,
вчитель історії вищої категорії, учитель-методист,
Одеського ліцею «Лідер»
Одеської міської ради,
м. Одеса, Україна.

ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ (ТЕМА ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ)

Анотація. *Обговорити на сторінках наукового журналу «Наша школа: науково-практичні студії» зазначену у заголовку статті тему мене змусили декілька обставин.*

По-перше, у різних засобах масової інформації нинішній стан відносин між Україною та Російською Федерацією як тільки не називають – конфлікт, громадянська війна, спецоперація, класична війна тощо. Хотілось би на сторінках журналу обговорити питання, що насправді відбувається і як цей стан «відносин» слід називати з наукової точки зору.

По-друге, мене дуже обурило виключення тестових завдань періоду княжої доби з національного мультипредметного тесту з історії України. Для російського агресора, який привласнив цей період до своєї власної історії, включив його до навчальних програм історичної освіти в Росії, є справжнім «подарунком». Більш того, це виглядає як добровільна відмова України від витоків власної історії.

Зазначене вище викликало у колах учителів історії, громадськості, особливо в учнівському середовищі, чимало запитань щодо змісту, місця і значення історії нашої держави у житті кожного громадянина та суспільства в цілому. Особливо це стосується мотивації щодо вивчення вітчизняної історії та ставлення до цього предмету.

Тож є необхідність обговорити ці принципові питання та визначитися.

Ключові слова: громадянська війна, проксі-війна, культурна ідентичність, критичне мислення, історична освіта, мотивація до вивчення історії.

Для початку, за допомогою власних спостережень, міркувань та інтернетресурсів, я викладу та обґрунтую власне бачення того, що сьогодні відбувається у стосунках між Російською Федерацією та Україною.

Більшість із нас знає, що російський нарратив щодо подій в Україні з 2014 року будується на одному наріжному камені: «Після незаконного майданівського перевороту, утисків російськомовних, атаки злісного «Правого сектора» Крим добровільно повернувся в рідну гавань, а на Донбасі розпочалася «громадянська війна» [1].

В класичному розумінні війна – це відкритий, інтенсивний та задекларований збройний конфлікт між державами, які ведуть відкриті бойові дії із залученням своїх збройних сил, партизанів, диверсантів тощо, в той час як громадянська війна – це війна між організованими групами (частинами) однієї країни за владу або від'єднання, у яку можуть втручатися інші держави, застосовуючи політично-дипломатичний тиск і постачання зброї та бойовиків.

У повній мірі агресія Росії проти України не може називатися класичною війною, тому що офіційного оголошення війни не було, обидві сторони називають її «операцією». Напад РФ на Україну російські пропагандисти назвали «спеціальною воєнною операцією», скорочено «СВО». Спецоперації, які продовжують СВО, отримали назви «Майдан-3» (Москва прагне посіяти розкол в українському суспільстві, створити «хаос» всередині країни і усунути президента) та «Перун», яка спрямована на дестабілізацію політичної ситуації в Україні та країнах Заходу і триватиме до 30 червня 2024 р. [4]

Кремль умисно підміняє поняття і називає війну «спеціальною операцією». Причина цього в тому, що в Москві добре розуміють, що згідно з Кримінальним кодексом Російської Федерації ст. 353 «Планування, підготовка, розв'язування чи ведення агресивної війни» караються позбавленням волі терміном від 7 до 15 років, а безпосередньо ведення агресивної війни - від 10 до 20 років. [6]

На наш погляд, Україна фактично повторила російські нарративи, назвавши відповідні дії проти російської агресії у 2014 році антитерористичною операцією, а з 30 квітня 2018 року – операцією Об'єднаних сил (ООС), хоч уже йшла повномасштабна війна. Зауважимо, що за КК України (ст. 437) розв'язування та ведення агресивної війни також є злочином. «1. Планування, підготовка або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, а також участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, - караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років. 2. Ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій – карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років». [7]

Тож міркування росіян виглядає наступним чином: «Якщо не було оголошення війни Росії, і Україна воює з «ДНР» і «ЛНР», частинами України, отже, відбувається громадянська війна» [1].

Нібито все логічно. Але, як вдалося з'ясувати, існує ще один термін – «проксі-війна» або посередницька війна. Це ведення війни під прикриттям. Тобто країна А веде війну: постачає зброю, солдатів, техніку, прикриваючись маріонетковою стороною Б. Складається враження, що воює сторона Б, а насправді, левову частку роботи виконує країна А.

Тепер слід розібратися – в Україні відбувається громадянська війна чи проксі-напад Росії? Для того, щоб дати відповідь на поставлене запитання, розберемося у наступному: чи існував на Донбасі місцевий та масовий збройний контингент, який би міг розпочати громадянську війну?

Факти свідчать про наступне:

- ніякого соціального конфлікту між Донбасом та рештою країни до 2014 року не було;
- групки проросійських активістів не здатні були самостійно організувати серйозні бойові дії;
- місцеві бізнесмени з проросійськими настроями розуміли, що збройний конфлікт їм зашкодить.

Тож ні про яку громадянську війну мова йти не може. Тобто Росія сама створила та замаскувала воюючу сторону, щоб була підстава для ствердження: все, що відбувається на Донбасі і загалом в Україні – це громадянська війна, причинами якої є:

- утиски російськомовних;
- загроза страшного «Правого сектора»;
- з початком АТО в Слов'янську народ Донбасу нібито повстав.

Проросійські засоби масової інформації настільки переконливо проводили свою пропагандистську роботу, що багато українців, і справді, вірять, що Донбас був ініціатором, а не жертвою конфлікту. Це дає їм підставу на утвердження у масовій свідомості рівняння: громадянська війна = відповідальність Києва = Росія тут ні до чого.

Переважна більшість випускників школи бажать почути відповіді на це актуальне питання: що ж все-таки відбувається? Загальними штампами, які конкретно не відповідають на це й подібні

питання, у даному випадку не обійдешся. А історія – це майже єдиний предмет, який повинен підготувати випускників до самостійного аналізу життєвих обставин, тим більше у таких умовах, у яких опинилася наша країна, та прийняти відповідне для себе рішення.

З усього цього випливає питання: як повинен пояснювати цю ситуацію вчитель? До чого готувати учнів? Чи слід говорити правду, чи відмовчуватися заспокійливими фразами? Яким чином в умовах війни ми маємо мотивувати учнів до навчання, виховувати патріотичні почуття? Як прививати молодій людині загальнолюдські цінності, повагу до свого народу і країни, коли мільйони наших громадян її залишили? У багатьох учнів теж є думки про те, що, у разі погіршення стану, вони покинуть Україну і не повернуться. Чи може наш народ сподіватися на реальну допомогу цивілізованого світу у боротьбі з агресором? Історія України не робить нас оптимістами, бо факти свідчать зовсім про інше:

- стриманість європейських країн відносно надання допомоги під час татаро-монгольської навали на Київську Русь;
- споглядання та участь у розчленуванні та приєднанні українських земель до Великого князівства Литовського та Речі Посполитої;
- інертність та невизначеність стосовно надання допомоги в часи визвольної боротьби Богдана Хмельницького і Пилипа Орлика;
- однозначне невизнання країнами Антанти незалежності УНР в період української революції 1917 – 1921 року;
- критичне ставлення європейських політиків та істориків до українського національно-патріотичного руху в роки Другої світової війни (УПА);
- категоричне заперечення утворення незалежної України під час розпаду СРСР через можливість втрати контролю над ядерною зброєю;
- з початком вторгнення російських військ на територію України в 2014 році усі підписанти не виконали умови Меморандуму 1994 року про гарантії безпеки, які нам обіцяли у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї;
- вичікувальна, нейтральна та взагалі без уваги багатьох країн позиція в період повномасштабної агресії Росії проти України в 2022 році.

І це при тому, що «не буде перебільшенням сказати, що доля Європи залежатиме від того, що зараз відбувається в її центральній і східній частинах, і не в останню чергу – від того, що діється в Україні».

[13]

Старшокласники, аналізуючи на уроках прагнення України вступити до НАТО та Євросоюзу, повинні вміти шляхом логічного мислення, з урахуванням тенденцій сьогодення, визначити: а чи потрібні нам зазначені не реформовані організації з їхніми протиріччями та бездіяльністю, здатними висловлювати у критичних випадках лише чергове «занепокоєння»? Слід враховувати також той факт, що у нас ще не завершився процес творення нації, як би це комусь не подобалось, а європейські народи уже давно цей етап пройшли, тож, без страху втратити свою ідентичність, їм легше інтегруватися у європейські структури та НАТО.

Варто пам'ятати у цьому випадку пораду іспанського письменника Мігеля де Сервантеса Сааведра «Історія - скарбниця наших діянь, свідок минулого, приклад і повчання для сьогодення, застереження для майбутнього». [3]

Тому кожен великий період української історії варто закінчувати не крапкою, а великим знаком питання. «... не має сумнівів, що самостійна Україна буде існувати. Питання полягає лише в тому, якою вона буде. Чи зможе вона перебороти свою провінційність, стару тоталітарну й імперіалістичну спадщину, консерватизм однієї частини свого населення й соціальну інертність іншої й виявити світові ще одне велике змодернізоване, політично стабільне демократичне суспільство? А чи Україна приречена на довге хитання між реформами і контрреформами, демократією й автократією, на сповзання до рангу ще однієї держави третього світу?» [13]

Як бачимо відповідь на поставлене питання не слід звужувати лише до проблеми сьогоденних стосунків між РФ та Україною. Хотілось би дізнатися про точки зору з цього приводу колег та читачів журналу.

Перейдемо до другої причини написання статті: визначення обов'язкових та вибіркового предметів для складання національного мультипредметного тесту, виключення тестових завдань періоду княжої доби з національного мультипредметного тесту з історії України.

Спробуємо довести, що значення і місце історії України не менш важливе ніж української мови. Як свідчать різного роду опитування, українську мову у якості обов'язкового предмета НМТ-2024 підтримує переважна більшість, а от історію України – не зовсім, забуваючи про те, що між мовознавством та історією України зв'язок обопільний: мовознавство, з одного боку, допомагає історії, проливаючи

світло на певні історичні факти, з іншого – користується фактами історії для пояснення суто мовних явищ. Особливо помітні зв'язки з історією в словниковому складі мови і у сфері та в характері її функціонування. За даними словника можна відтворити картину (наприклад, гетьман, яничар, булава) економічного, суспільного і культурного життя слов'ян. Словник засвідчує контакти народів. Говорячи про словник як історичне джерело, треба пам'ятати, що мовні матеріали потребують уточнення істориків, археологів та етнографів. Комплексне використання мовних даних, пам'яток матеріальної культури, історичних джерел може дати реальну картину.

У всіх народів мова — це засіб спілкування, а у нас мова — це фактор відчуження. У нас мова не інтелектуальне надбання століть, не код порозуміння, не першоелемент літератури, а з важкої руки імперії ще й досі для багатьох — це ознака націоналізму, сепаратизму, причина конфліктів, моральних травм.

Кожна конкретна мова як індивідуальне і неповторне історичне явище належить до індивідуальної культурної системи, тому й вивчатися вона повинна у всій повноті своїх життєвих виявів, відносин та зв'язків

І навіть якщо лінгвіст вивчає або досліджує мову із суто мовознавчою метою і не прагне за допомогою цієї мови отримати доступ до явищ культури, що знаходять у мові своє відбиття, він уже вивчає відповідну культуру. Аналогічно, для того, хто вивчає певну культуру, прямим та безпосереднім завданням є вивчення пов'язаної з нею конкретної мови.

Індійський мовознавець Рамананд Тіварі писав: «Слова – найнадійніші свідки історії мови. В них настільки очевидно й міцно закарбовані культурні й історичні факти, що їх не можна спростувати... Завдяки своїй божественній (тонкій) природі і зв'язку з суспільством у мовному суді вони виступають сміливими і об'єктивними свідками». [11]

Значення минулого: будь-який народ, будь-яка нація починається, в першу чергу, з того, що вона досконало знає своє минуле. «Майбутнє» – в цьому слові є своя неприхована таємничість. Кожен із нас проживає своє життя так, як вважає за потрібне, але все ж таки усвідомлює: «...Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». [9]

Тож українська мова та історія України – нерозривні та невід'ємні складові, а тому мають займати найвищі щаблі у порівнянні з іншими навчальними дисциплінами.

Знання історії свого краю – священний обов'язок кожної культурної та освіченої людини.

Які ж тоді причини байдужого ставлення до історії власної держави?

Головними з них є:

- нерозуміння значення та ролі історії в житті кожної людини та суспільства;
- методи і форми викладання, які не мотивують учнів, а звідси лінь, інертність, небажання її вчити.

В останній час до них додалися нові негативні фактори:

- доступність знань, багато розваг та інших відволікаючих видів діяльності, швидкі зміни всіх дискурсів;
- щось не те в інституті сім'ї: відсутність прикладу для наслідування в сім'ї, батьки проєктують на своїх дітей свої негативні очікування по відношенню до школи;
- в громадській думці відсутня ціннісна зв'язка «Вчення – Успіх – Щастя»;
- криза системи освіти;
- загальна цивілізаційна тобто мотиваційна криза в світі.

До всього цього додаються ще й проблеми сучасної шкільної історії, про які уже не раз писалося: міфологізація; некоректність термінів; домінування політичної мілітарної історії; загублена локальна історія; песимістичне уявлення про історію України як колоніальний простір; етноцентрична візія - ми дивимося на історію, з точки зору українців, а не території; відірваність історії України від контексту всесвітньої історії.

Естонський політик, історик та державний діяч Март Лаар писав «Якщо нація не спроможна тверезо оцінити свою історію, вона сама живе немов у постійному неврозі. Нація, яка не може змиритися зі своїм минулим, ніколи не побудує майбутнього.» [10]

Відомий факт, що владні структури, різні політичні сили, влада і опозиція часто-густо використовують сюжети історичного минулого для задоволення своїх поточних, тактичних чи стратегічних політичних цілей. Причому, не беручи на себе відповідальність за формування культури історичної пам'яті в суспільстві чи пам'яті про минуле. Такі небезпечні дії влади можуть приводити до конфлікту чи протистоянь різних національних, етнічних, релігійних, соціальних груп у суспільстві. Маніпуляція минулим, виокремлення з історичного контексту тих чи інших подій, фактів, що влаштовують ту чи іншу політичну силу, становлять загрозу громадянському суспільству і дестабілізують країну не менше, а може й більше, ніж економічні та політичні кризи. Подібні процеси спостерігаються сьогодні в Україні

та викликають серйозне занепокоєння серед інтелектуалів. Соціум має постійно контролювати дії влади та боронити цінності громадянського суспільства.

Процесу інтересу до вивчення історії шкодять також різного роду маніпуляції:

Соціальна практика свідчить, що суспільству нав'язується та інтерпретація історії, окремих подій, яка необхідна для виправдання влади панівної групи та її політики. Чим менше в суспільстві свободи, тим більше історія виступає в якості політичного інструменту, спрямованого на те, щоб керувати уявленнями про минуле:

- встановлювати «нові» свята;
- зводити меморіали;
- затверджувати навчальні програми;
- замовляти твори мистецтва, прославляти одних історичних особистостей і знищувати пам'ять про інших.

З епістемологічної (можливість пізнання) точки зору, на погляд деяких учених, історія не є наукою, бо про минуле неможливо достовірне знання. Історія не наука, а історіографія, тому що її використовують як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю, вона пропонує готові схеми і однозначні відповіді, фальсифікуючи (в сенсі спотворення) минуле. Останнім часом подібні висновки не втрачають своєї популярності на сторінках інтернету, в середовищі іменитих діячів науки, культури і мистецтва. [5]

Можна зустріти багато цікавих у цьому сенсі висловлювань щодо ролі історичної освіти: як від її цілком апологетичної оцінки (О. Бісмарк про шкільного вчителя історії, що відіграв більшу роль, ніж сила зброї і війська при об'єднанні Німеччини), так і відверто «шкідливої» ролі (Поль Валері: «історія це найнебезпечніший продукт, який коли-небудь створювала хімія інтелекту, тому що вона робить нації злими, зухвалими, нетерпимими і самовдоволеними»). Доходило навіть до офіційних заяв щодо заборони викладання історії (мова йде про відому пропозицію П. Ж. де Пінхейро, міністра закордонних справ Португалії, заборонити вивчення історії в школах протягом наступних п'ятдесяти років після провалу мирних переговорів в Югославії в кінці 80-х рр. XX ст.) [12]

Не менш шкідливими для розуміння значення і місця історії є факти, коли деякі наші колеги зводять процес навчання історії до запам'ятовування дат, постатей, подій, цитат тощо. Це робить процес навчання нудним і не цікавим.

До речі, радимо обережно використовувати афоризми, вислови, цитати і крилаті фрази відомих людей. Вони рідко мотивують учнів, а тим більш, коли до них не наводяться джерела. Крім того, деякі з висловів вирвані з контексту або складені з висловів різних за поглядами людей і наведені як цитата однієї особи. Мова у даному випадку йде про роман-антиутопію Джорджа Орвелла «1984». Тематично, роман присвячений наслідкам тоталітаризму, масового спостереження та промивання мозку людей у тоталітарному суспільстві, представником якого є один з учасників діалогу О'Брайєн та Вінстон, зовсім протилежний йому за поглядами: «Є Партійне гасло, що має відношення до контролю минулого, – сказав він (О'Брайєн). – Повтори його, якщо твоя ласка». «Хто контролює минуле – той контролює майбутнє: хто контролює теперішнє – той контролює минуле», – повторив Вінстон покійно. «Хто контролює теперішнє – той контролює минуле, – сказав О'Брайєн, повільно киваючи головою на знак згоди. – Це твоє власне переконання, Вінстоне, що минуле має дійсне буття?» [8]

Наведені приклади свідчать про серйозні проблеми у викладанні історії в навчальних закладах. Лише нещодавно шкільною програмою з історії України передбачена необхідність формування в учнів елементів історичної компетентності: хронологічної, просторової, інформаційної, логічної та аксіологічної. І далі слід іти до застосування критичного мислення, яке навчить учнів відрізнити достовірні факти від недостовірних та оцінювати доцільність тих чи інших дій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Але результати цього впровадження слід очікувати ще не дуже скоро. Прискорити цей процес можуть сучасні форми і методи проведення занять.

Виходячи із закономірностей процесу пізнання та особливостей логіки навчального процесу, оволодіння знаннями та навичками має чітку структуру, яка включає ряд логічно мотивованих елементів

ЕТАПИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

- *інсайт* (від англ. *insight* – проникливість, розуміння) – стан раптового інтуїтивного осаяння, який не можна вивести безпосередньо з досвіду суб'єкта

Як свідчить практика, найбільшою проблемою у більшості учнів у процесі вивчення історії – є запам'ятовування історичного матеріалу, дат, постатей, подій тощо. І саме у цьому випадку «розуміння» є важливою сходинкою до успішного запам'ятовування матеріалу, тому не варто квапитися із запам'ятовуванням, ігноруючи процес осмислення й усвідомлення. По-перше, це створює значний психологічний бар'єр перед запам'ятовуванням, а по-друге, веде до догматизму в навчальній діяльності.

Щоб уникнути цієї проблеми, рекомендуємо вивчати історію, застосовуючи метод періодизації. Знаючи загальну періодизацію історії, загальні характеристики та хронологічні рамки кожного з періодів (розділів навчальної програми, які відносяться до того чи іншого періоду історії, їх загальні характеристики) – учень може вільно орієнтуватися у навчальному матеріалі, швидко формулювати відповідь чи запитання до опонента, застосовувати для порівняння, при необхідності, аналогічні та паралельні свідчення, події тощо.

СХЕМА ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПЕРІОДИЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

При цьому слід мати на увазі, що під час занять необхідно спонукати запам'ятовувати не весь матеріал, а найбільш суттєве, те, що становить основу оволодіння новим навчальним матеріалом, що необхідне для формування наукового світогляду, конкретної практичної діяльності. Дуже важливо дати учням можливість обговорити тему. Це розвиває пам'ять, логіку, критичне мислення тощо.

Взагалі важливо усвідомити, що серед тих наук, які можуть вплинути на перебіг подій, одне з головних місць заслужено займає історія, наука, яка зустрічається в нашому житті набагато частіше,

ніж ми думаємо. В основному, ми не помічаємо цього, і ставимося до цього як до речей, що само собою зрозумілі. Скептики, звичайно, одразу скажуть, що історія не впливає на технічний прогрес. Проте саме завдяки історії можуть бути відкриті невідомі дотепер факти, які потенційно можуть, якщо не змінити, то скоригувати думку вчених про що-небудь.

Французький історик Марк Блок (не плутати з російським поетом Олександром Блоком) уподібнював працю історика роботі слідчого. «Ми, - писав він про істориків, - граємо роль слідчого, який намагається відновити картину злочину, при якому сам він не був присутній, або фізика, вимушеного через грип сидіти вдома і узнаючого про результати свого досвіду за повідомленнями лабораторного служителя». [2]

Якщо продовжити аналогію, то можна помітити, що історик може бути не тільки слідчим, а й суддею, і обвинувачем, і захисником. Засоби до такого розуміння історика дає: сучасність, методологія історії та ретельна робота з джерелами. Як і в природничих науках, де в наш час переважає системний підхід – вивчення процесів і систем, а не окремих «пташок», так і в суспільних науках, зокрема, історичній, має бути застосований такий самий системний підхід. Історик, вивчаючи окремі факти, має шукати розуміння їх, моделюючи процеси і системи на основі наукових гіпотез, перевіряючи їх новими фактами.

У цій частині статті авторка намагалася довести важливість історії для цементування ідентичності української нації у сучасних умовах (чого не дають інші навчальні дисципліни), але для виконання нею цієї ролі слід, у значній мірі, осучаснити її зміст, використовувати у навчанні сучасні технології, форми і методи. Перефразовуючи відому сентенцію, якщо зараз ми не хочемо вчити свою національну історію, наші діти у майбутньому ризикують вчити чужу.

Тож закликаю до обговорення дві проблеми: перша – що відбувається сьогодні між РФ та Україною?; друга – яке місце має займати історія України серед інших предметів НМТ/ЗНО?

Викладені у цій статті оціночні судження не означають, що наша історія та підручники погані, всі ці проблеми виникли через те, що історія не розказана по-сучасному. Тому, навіть якщо ми не помічаємо прояви праць вчених істориків у нашому сучасному житті, треба розуміти, що вони є, і тому певний вплив на наше життя ця галузь знань безперечно має. Але за всіма подібними оцінками обов'язково буде визнання величезної ролі шкільної історії у формуванні національних ідентичностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Белей, Л. (n.d.). Громадянська війна в Україні? Взято з <https://uchoose.uacrisis.org/gromadyanska-vijna-v-ukrayini/>

Блок, М. (1986). Апологія історії, или Ремесло історика (С. 30). Москва: Наука.

Дорогоцінна енциклопедія геніальних афоризмів / Укладач О.В. Зав'язкін. (2010). Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО». – 608 с.

Інформаційна спецоперація РФ «Перун» проти України увійшла в активну фазу – розвідка. (2024, 13 березня). Взято з <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/7446250/>

Історія не наука. Нова історична доктрина України. (n.d.). Взято з <https://www.youtube.com/watch?v=Qn7En1-I390>

Кримінальний кодекс Російської Федерації. (n.d.). Взято з https://ru.wikisource.org/wiki/Уголовный_кодекс_Российской_Федерации/Глава_34#Статья_353

Кримінальний кодекс України. (n.d.). Взято з https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-437.htm

Орвелл, Дж. (1984). 1984 (С. 50). Переклад Віталій Данвер. Взято з <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2283&page=50>

Рильський, М. (2019). Мудрості від Максима Рильського. Вислови, поради, роздуми, настанови, звернення, міркування про філософію буття / упорядник М. Г. Рильський. Київ: Саміт-Книга. – 264 с.

Розпутенко, І. (2014). Третє тисячоліття – Україна і неоколоніалізм. Київ: К.І.С. Взято з <https://books.google.com.ua/books?id=11t3CgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>

Тищенко, К. (2006). Мовні контакти: свідки формування українців. Київ: Аквілон-Плюс. – 416 с.

Удод, О. (n.d.). Про роль і значення шкільної історії у процесі творення національних ідентичностей. Взято з <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/514-proroliznachennyashkilnojiiistorijiuprotsesitvorennyanatsionalnikhidenticnostej.html>

Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): Зб. наук. ст. (2000). Київ: Генеза. – 368 с.: іл.

REFERENCES

- Belei, L. (n.d.). Civil War in Ukraine? Retrieved from <https://uchoose.uacrisis.org/gromadyanska-vijna-v-ukrayini/>
- Bloch, M. (1986). Apology for History, or The Historian's Craft (p. 30). Moscow: Nauka.
- Precious Encyclopedia of Genius Aphorisms / Compiler O.V. Zavyazkin. (2010). Donetsk: LLC «VKF» BAO. – 608 p.
- Russian Federation Information Special Operation «Perun» against Ukraine has entered the active phase – intelligence. (2024, March 13). Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2024/03/13/7446250/>
- History is Not a Science. New Historical Doctrine of Ukraine. (n.d.). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=Qn7En1-I390>
- Criminal Code of the Russian Federation. (n.d.). Retrieved from https://ru.wikisource.org/wiki/Уголовный_кодекс_Российской_Федерации/Глава_34#Статья_353
- Criminal Code of Ukraine. (n.d.). Retrieved from https://kodeksy.com.ua/kriminal_nij_kodeks_ukraini/statja-437.htm
- Orwell, G. (1984). 1984 (p. 50). Translated by Vitaliy Danver. Retrieved from <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=2283&page=50>
- Rylsky, M. (2019). Wisdom from Maksym Rylsky. Sayings, Advice, Reflections, Instructions, Thoughts on the Philosophy of Being / Compiler M.G. Rylsky. Kyiv: Summit-Book. – 264 p.
- Rozputenko, I. (2014). The Third Millennium - Ukraine and Neocolonialism. Kyiv: K.I.S. Retrieved from <https://books.google.com.ua/books?id=11t3CgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>
- Tyshchenko, K. (2006). Language Contacts: Witnesses of the Formation of Ukrainians. Kyiv: Aquilon-Plus. – 416 p.
- Udod, O. (n.d.). On the Role and Importance of School History in the Process of Creating National Identities. Retrieved from <https://history.sumy.ua/theoryofhistory/514-proroliznachennyashkilnojiiistorijiuprotsesitvorennyanatsionalnikhidenticnostej.html>
- Ukrainian Historical Didactics: International Dialogue (Experts from Different Countries on Modern Ukrainian History Textbooks): Collected Scientific Papers. (2000). Kyiv: Genesis. – 368 p.: ill.

Alla Tkachenko,

History teacher of the highest category, teacher-methodologist,
Odesa Lyceum «Lider» of the Odesa City Council,
Odesa, Ukraine.

CONTENT, FORMS, AND METHODS OF TEACHING HISTORY IN MODERN CONDITIONS (TOPIC FOR DISCUSSION)

Abstract. Several circumstances compelled me to discuss the topic mentioned in the title of the article on the pages of the scientific journal «Our School: Scientific-Practical Studies».

Firstly, various media sources describe the current state of relations between Ukraine and the Russian Federation with different terms such as conflict, civil war, special operation, classical war, etc. I would like to discuss in the journal what is actually happening and how this state of «relations» should be scientifically termed.

Secondly, I was greatly outraged by the exclusion of test tasks from the period of the princely era from the national multi-subject test on the history of Ukraine. For the Russian aggressor, who has appropriated this period as part of its own history and included it in the historical education programs in Russia, this is a real «gift». Moreover, it looks like a voluntary renunciation by Ukraine of the origins of its own history.

The above has raised many questions among history teachers, the public, and especially among students, about the content, place, and significance of our state's history in the life of every citizen and society as a whole. This especially concerns the motivation for studying national history and the attitude towards this subject.

Therefore, it is necessary to discuss these fundamental issues and come to a conclusion.

Keywords: civil war, proxy war, cultural identity, critical thinking, historical education, motivation for studying history.

Дата надходження до редакції 23.06.2024

© Ткаченко А.В., 2024